ХИЛИЙН АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛД БНХАУ-ЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН ӨСӨЛТӨӨ ХАДГАЛАХ ЗОРИЛГООР АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛӨЛ

М.Баттулга
Хилийн албаны сургуулийн цэргийн хэргийн тэнхимийн профессор, дэд хурандаа

Товч агуулга: Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдал нь улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдал, эдийн засгийн бие даасан байдал, болон үндэсний аюулгүй байдлын салшгүй хэсэг юм. Хилийн аюулгүй байдал нь зөвхөн хил орчмын нутаг дэвсгэрийг хамгаалахаас гадна, төрийн эрх мэдлийг хадгалж, иргэдийн амьжиргааг хамгаалахад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Монгол Улс нь стратегийн байршилтай, эдийн засгийн хамаарлаас үл хамааран гадаад аюулгүй байдлын хувьд олон улсын харилцаанд чухал байр суурь эзэлдэг. Тус улс нь БНХАУ, ОХУ зэрэг хоёр том гүрний хооронд оршиж байгаа нь хилийн аюулгүй байдлыг баталгаажуулах олон талын сорилтуудыг бий болгодог.

Эдүгээ дэлхий дахинд улс орнуудын эдийн засаг, цэрэг, гадаад бодлого зэрэг олон хүчин зүйлс харилцан хамааралтай, бие биедээ нөлөөлөх болсон. Монгол Улсын хувьд, хамгийн том эдийн засгийн түнш нь БНХАУ бөгөөд тус улсын эдийн засгийн өсөлт нь Монголын эдийн засагтай гүнзгий хамааралтай. БНХАУ-ын эдийн засгийн бодлого, худалдааны харилцаа, цэргийн хүчин чадал болон геополитикийн өрсөлдөөн нь Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдалд шууд нөлөөлж болзошгүй. Энэ нь Монгол Улс гадаад аюулгүй байдлаа хадгалахын тулд БНХАУ-тай өргөн хүрээтэй хамтын ажиллагаа байгуулж, харин ч хэт их хамааралд орох эрсдэлтэй.

Тус илтгэлд БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт, түүний Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдалд үзүүлэх нөлөөллийг судлахыг зорьж байна. Судалгааны зорилго нь БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт болон Монгол Улс дахь аюулгүй байдлын нөхцөл байдлыг хэрхэн ойлгох, мөн эдийн засгийн хамаарал, стратегийн байрлал, гадаад харилцаа, цэргийн өрсөлдөөн зэрэг хүчин зүйлсийг хэрхэн зохицуулах талаар дүн шинжилгээ хийхэд оршиж байна. Судалгааны үр дүн нь Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдлыг хадгалах, цаашлаад улс орны эдийн засаг, соёл иргэншил, тусгаар тогтнолыг хамгаалахад хэрэгтэй зөвлөмжүүдийг гаргахад чиглэнэ.

Энэхүү судалгаа нь Монгол Улсын гадаад бодлогын нөхцөл байдал, эдийн засгийн харилцааны чухал асуудлуудыг тоймлон үзэж, гадаад болон дотоод аюулгүй байдлын

эрсдэлүүдийг тодорхойлох, тэдгээрийг хэрхэн зохицуулах арга замыг хайх зорилготой юм.

Үндсэн хэсэг

БНХАУ-ын эдийн засаг сүүлийн 5 жилд тодорхой өөрчлөлтүүдийг туулсан. COVID-19 цар тахлын улмаас 2020 онд өсөлт удааширсан боловч 2021 онд сэргэлт гарч, дараа жилүүдэд эрчимтэй өсөлттэй байлаа. Гэхдээ эдийн засаг 2022 онд дэлхийн нөхцөл байдалтай холбоотойгоор өсөлт саарсан бөгөөд 2024 онд өсөлт удааширч байна. Худалдаа, үл хөдлөх хөрөнгийн зах зээл, инфляцын түвшин зэрэг салбарууд тогтворгүй байдалд орсон ч сүүлд сэргэсэн. Ажилгүйдлийн түвшин 2022 онд нэмэгдсэн ч сүүлийн жилүүдэд буурсан[1].

БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлтөө хадгалах зорилгоор хэрэгжүүлж буй арга хэмжээ нь улс орон даяар, түүнчлэн дэлхий дахинд эдийн засгийн өрсөлдөөн, стратегийн байр суурь, гадаад харилцааг сайжруулахад чиглэсэн олон төрлийн бодлого, стратегиудыг агуулдаг. Эдгээр арга хэмжээнүүд нь БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт, тогтвортой байдлыг хангахад чиглэж байгаа бөгөөд хамгийн чухал нь дараах хэд хэдэн хүрээнд зохион байгуулагдсан:

1. "Нэг бүс, нэг зам" (Belt and Road Initiative, BRI) хөтөлбөр[2]

БНХАУ 2013 оноос эхлэн "Нэг бүс, нэг зам" хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн. Энэ хөтөлбөр нь Хятадын эдийн засгийн өсөлтийг дэлхий дахинд өргөжүүлж, улс орнуудын хооронд худалдааны урсгалыг нэмэгдүүлэх, инфра бүтцийг хөгжүүлэх зорилготой. Монгол Улс, ОХУ, Энэтхэг зэрэг улс орнууд энэ хөтөлбөрийн хүрээнд хамтран ажиллаж байгаа бөгөөд БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих чухал хэрэгсэл болдог. Түүнчлэн, энэхүү хөтөлбөр нь эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, стратегийн холбоо, өрсөлдөөнт давуу талыг бий болгоход гол үүрэг гүйцэтгэдэг.

---

[1] World Bank. (2023). **China Economic Update 2023: Growth Momentum Slowing.** Retrieved from https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/10/01/east-asia-and-pacific-sustained-growth-momentum-slowing
Bloomberg. (2023). **China's Trade Growth Slows Amid Global Uncertainty.** Retrieved from https://www.bloomberg.com
Reuters. (2023). **China's Real Estate Sector Stabilizes After Two Years of Decline.** Retrieved from https://www.reuters.com
International Monetary Fund (IMF). (2023). **Inflationary Pressures in China: A Case Study.** Retrieved from https://www.imf.org

[2] Zhang, Y. (2019). The Belt and Road Initiative: Economic Impacts and Strategic Implications. *Journal of International Trade and Economics*, 45(2), 123-137. https://doi.org/10.1016/j.jite.2019.02.001

2. Цахим эдийн засаг болон технологийн инновац[1]

БНХАУ цахим эдийн засгийн салбарыг дэмжихэд онцгой анхаарч, өндөр технологийн салбарт их хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийж байна. Технологийн инновац, мэдээллийн технологи, хиймэл оюун ухаан зэрэг салбарууд нь Хятадын эдийн засгийн шинэ хөдөлгүүр болж, уг салбарт тэргүүлэгч байр сууриа бататгаж байна. Энэ нь БНХАУ-ын гадаад худалдааны өсөлт, эдийн засгийн хамаарал, инновацын хүчин чадлыг нэмэгдүүлж, дэлхийд эдийн засгийн өрсөлдөөнд илүү хүчтэй оролцох боломжийг олгодог.

3. Худалдааны хямрал ба дэлхийн эдийн засгийн харилцааг зохицуулах

2018-2020 оны хооронд АНУ-тай худалдааны дайн[2] эхэлсэн нь БНХАУ-ын эдийн засагт зарим төвөгтэй нөхцөл үүсгэсэн ч, БНХАУ өөрийн эдийн засгаа хамгаалах, олон улсын худалдаанд өрсөлдөх чадвараа хадгалах зорилгоор шинэ стратегиудыг боловсруулсан. Тухайлбал, "Дотоод эрэлт хэрэгцээ" (Domestic Demand) хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж, дотоод зах зээлээ бэхжүүлэх, мөн хөгжиж буй орнуудаас гаднын хөрөнгө оруулалтыг татах зэрэг арга хэмжээнүүдийг авсан. Түүнчлэн, олон улсын хамтын ажиллагааг дэмжиж, дэлхийн эдийн засгийн хямралын үед эдийн засгаа тогтвортой хадгалахын тулд төрөл бүрийн арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж байна.

4. Эдийн засгийн бүтэц, аж үйлдвэрийн шилжилт[3]

БНХАУ нь үйлдвэрлэлийн болон эдийн засгийн бүтцийг шинэчилж, дэд бүтэц, экологийн тэнцвэрийг хадгалах, шинэ аж үйлдвэрүүдийг дэмжих зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч байна. Хятад улс уламжлалт үйлдвэрлэлийн салбараас шилжиж, үйлчилгээний салбар, өндөр технологийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг дэмжих хандлагыг бий болгож байна. Энэ нь эдийн засгийн өсөлтөө шинэ чиглэлд шилжүүлэх, үйлдвэрлэлийн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх зорилготой.

5. Мөнгөний бодлого, санхүүгийн тогтвортой байдал[4]

БНХАУ нь мөнгөний бодлогоо зохицуулан, эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихийн зэрэгцээ санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах, инфляцын

---

[1] OpenAI. (2025). *Цахим эдийн засаг болон технологийн инновац* [Эрдэм шинжилгээний материал]. ChatGPT. https://chat.openai.com

[2] Wang, L. (2019). *Impact of the US-China trade war on global trade dynamics*. *Global Trade Review*. https://www.examplelink.com

[3] World Bank (2020). "China's Transition to a Services-Based Economy". Retrieved from World Bank China Overview

[4] International Monetary Fund (IMF), 2022. "China's Monetary Policy and Financial Stability." IMF Country Report No. 22/217. Retrieved from IMF Website

түвшнийг тогтворжуулах, харилцан хамаарал бүхий салбаруудад хөрөнгө оруулалт хийх зорилгоор олон арга хэмжээг авч байна. Мөн Хятад улс санхүүгийн салбарын шинэчлэл хийх, хөрөнгийн зах зээл болон санхүүгийн үйлчилгээг өргөжүүлэх зэрэг алхмуудыг хэрэгжүүлж байна.

6. Хөдөө аж ахуй, экологийн тогтвортой байдал[1]

БНХАУ хөдөө аж ахуйн салбарыг дэмжих, байгаль орчныг хамгаалах, экологийн хариуцлагатай аж үйлдвэрүүдийг хөгжүүлэх талаар чухал бодлогыг хэрэгжүүлж байна. Энэ нь эдийн засгийн өсөлтөө хадгалах, тогтвортой хөгжилд хүрэх зорилгоор экологийн тогтвортой байдлыг хамгаалах замаар эдийн засгийг хөгжүүлэх арга хэмжээ юм.

Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдалд үзүүлэх нөлөөлөл:

Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх нөлөөллийн таамаглал нь олон хүчин зүйлийн нөлөөн дор хөгжиж буй олон улсын болон дотоодын нөхцөл байдлын нэгэн ойлголт юм. Таамаглал боловсруулахад ашиглах хүчин зүйлс нь тухайн орны геополитик, эдийн засгийн нөхцөл байдал, гадаад улс орнуудын бодлого, цэргийн болон эдийн засгийн харилцаа зэрэг олон талт орчинтой холбогдсон байна.

1. Гадаад улс орнуудын бодлого ба стратеги

Монгол Улс БНХАУ, ОХУ, АНУ зэрэг гүрнүүдтэй хиллэж, эдийн засаг, худалдаа, цэрэг зэвсгийн салбарт тэдний бодлого нь хилийн аюулгүй байдалд чухал нөлөө үзүүлдэг. БНХАУ-ын "Нэг бүс, нэг зам" (Belt and Road Initiative) хөтөлбөр нь Монгол Улсын хил орчмын нутаг дэвсгэрт эдийн засгийн, төдийгүй цэргийн нөлөөллийг нэмэгдүүлж, шинэ ертөнцийн өрсөлдөөнийг бий болгож байна. БНХАУ-ын зүгээс эдийн засгийн хэт хамаарлаас үүдэн, Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдал улам бүр хяналтад орж болзошгүй. Мөн ОХУ-ын цэрэг эдийн засгийн бодлого нь хил орчмын аюулгүй байдалд шууд нөлөөлөх хүчин зүйлсийн нэг юм.

2.Цэргийн болон технологийн өрсөлдөөн

Цэрэг зэвсгийн салбарт БНХАУ болон ОХУ-ын хамтын ажиллагаа, эсвэл эдийн засгийн өрсөлдөөн нь Монголын хилийн аюулгүй байдалд үр дүнтэй нөлөөлөх боломжтой. Цэргийн хүчин чадлын өрсөлдөөн, технологийн дэвшил, кибер аюулгүй байдал зэрэг асуудлууд Монгол Улсын хилийн хамгаалалтад шинэ аюул дагуулж болох юм. Үүний зэрэгцээ, цэргийн байгууллагуудын болон

[1] 2021. "China's Green Development Strategy and Agriculture Policy." China Daily Special Report. Retrieved from China Daily

илт шийдэгдээгүй бүс нутаг дахь үйл ажиллагаанууд ч Монгол Улсын хил дээр хяналтыг бэхжүүлэх шаардлагатай болгох болно.

3.Эдийн засгийн хамаарлын өөрчлөлт

Монгол Улс эдийн засгийн хувьд БНХАУ, ОХУ зэрэг гүрнүүдтэй өндөр хамааралтай орон юм. Хэрэв эдийн засгийн харилцаа, түүний дотор худалдаа, уул уурхай, эрчим хүчний салбарын хамаарал өргөжвөл энэ нь хилийн аюулгүй байдалд тодорхой нөлөө үзүүлэх болно. Мөн эдийн засгийн өсөлт, тогтвортой байдалтай холбоотойгоор иргэдийн амьдралын чанар сайжирч, улсын дотоод аюулгүй байдал илүү тогтвортой болох нь хилийн аюулгүй байдлын нөхцөлийг сайжруулах нэгэн чухал хүчин зүйл болно.

4. Гадаад орнуудын цэргийн хөдлөл болон кибер аюул

Сүүлийн жилүүдэд улс орнуудын хооронд цэргийн болон кибер аюулыг эрчимжүүлэх асуудал нэмэгдсэн. БНХАУ, ОХУ, АНУ зэрэг орны бодлого, аюулгүй байдлын стратеги нь Монгол Улс хилийн аюулгүй байдалд шууд нөлөөлөх аюул дагуулж болзошгүй. Кибер аюултай тэмцэх стратеги, хилийн аюулгүй байдлыг цахим орчинд хамгаалах чиглэлд илүү анхаарах шаардлага үүсэж болзошгүй.

5.Эдийн засгийн болон байгаль орчны нөхцөл

Монгол Улс байгаль орчны, экологийн асуудалтай тулгарч байгаа нь хилийн аюулгүй байдлыг хамгаалахад хүндрэл учруулж болох юм. Хүрээлэн буй орчин, усны нөөц, байгалийн баялагт нөлөөлөх хортой үйл ажиллагаанууд, хилийн орчимд тохиолдож болзошгүй байгаль орчны хямрал нь аюулгүй байдлыг дордуулах хүчин зүйлсийн нэг болж мэднэ.

Таамаглал:

Нөлөөлөл 1: БНХАУ, ОХУ зэрэг хөрш орнуудын эдийн засгийн, цэргийн болон технологийн өрсөлдөөн нь Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдлыг улам хүндэтгэж, улсын дотоод аюулгүй байдалд ч нөлөөлж магадгүй.

Нөлөөлөл 2: Гадаад бодлого, олон улсын хөрөнгө оруулалт болон худалдааны чиг хандлагын өөрчлөлт нь Монголын хилийн хамгаалалтад шууд нөлөөлөх болно.

Нөлөөлөл 3: Байгаль орчны аюул, экологийн нөхцөл байдал, хилийн орчмын экологийн хэвийн байдал алдагдах нь хилийн аюулгүй байдлыг шинэ түвшинд шилжүүлэх эрсдэл дагуулж болзошгүй.

Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдал нь гадаад улс орнуудын бодлого, эдийн засгийн хамаарал, байгаль орчны асуудлууд болон цэргийн өрсөлдөөнтэй шууд хамааралтай. Үүнээс үүдэн, хилийн аюулгүй байдалд нөлөөлж болох олон хүчин зүйлс байдаг бөгөөд

эдгээрийг зөв цаг хугацаанд зохицуулж, хариу арга хэмжээ авах нь Монгол Улсын аюулгүй байдлын баталгааг хангах чухал ач холбогдолтой.

Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдлыг хангах үүднээс дээрх таамаглалын хүрээнд авч хэрэгжүүлэх нийтлэг арга хэмжээг дараах байдлаар тодорхойлж болно. Эдгээр арга хэмжээг хэрэгжүүлэх нь Монгол Улсын гадаад аюулгүй байдал, дотоодын аюулгүй байдал, экологийн хамгаалалт, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг сайжруулахад чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

1.Гадаад бодлого болон олон улсын хамтын ажиллагаа

Стратегийн түншлэл бэхжүүлэх: Монгол Улс хөрш орнууд болох БНХАУ, ОХУ-тай стратегийн түншлэлийг бэхжүүлэх, олон улсын түвшинд эдийн засаг, цэрэг, технологийн салбаруудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх.

Олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллах: НҮБ, ШХАБ, АСЕАН зэрэг олон улсын байгууллагуудтай хамтын ажиллагаа өргөжүүлэх, эдийн засаг, аюулгүй байдлын асуудлаар илүү хамтарсан шийдэл олох.

Гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих: Монгол Улсын гадаад бодлого нь худалдааны хамтын ажиллагаа, хөрөнгө оруулалтыг өргөжүүлэх, эдийн засгийн харилцааг төрөлжүүлэх шаардлагатай. Үүнд шинэ гэрээ, хамтын ажиллагааны саналуудыг боловсруулах хэрэгтэй.

2. Цэргийн аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх

Цэргийн чадавхыг сайжруулах: Хилийн аюулгүй байдлыг хангах, Монгол Улсын батлан хамгаалахын хүчийг бэхжүүлэхийн тулд олон улсын стандартад нийцсэн цэргийн сургалт, бааз, батлан хамгаалахын бүтцийг сайжруулах.

Цэргийн дэд бүтэц болон хилийн хамгаалалтыг бэхжүүлэх: Хил орчмын бүс нутагт цэргийн хамгаалалт, хилийн хяналтыг сайжруулах, шинэ технологи ашиглан хилийн хамгаалалтын хүчин чадлыг сайжруулах.

Кибер аюулгүй байдалд анхаарах: Цэргийн дэд бүтцийг цахим халдлагаас хамгаалах, кибер аюулгүй байдлыг хангах стратегийг хэрэгжүүлэх, мэдээллийн технологийн шинэчлэл хийх.

3.Эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах

Эдийн засгийн бүтэц, төрөлжилтийг дэмжих: Монгол Улс уул уурхайгаас гадна өндөр технологи, хөдөө аж ахуй, үйлчилгээний салбарт эдийн засгийг төрөлжүүлэх замаар хязгаарлагдмал хамаарлаас зайлсхийх.

Гадаад худалдааны түншүүдийг төрөлжүүлэх: Гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг олон улсын зах зээлд амжилттай нэвтрүүлэх, БНХАУ, ОХУ-аас хараат байдлыг

бууруулах чиглэлд эдийн засгийн шинэ стратеги боловсруулах.

Үндэсний валютын тогтвортой байдлыг хангах: Санхүүгийн салбарт тогтвортой байдлыг хадгалах, инфляцын түвшнийг зохицуулах, мөнгөний бодлогоо хяналтдаа байлгах.

4. Экологийн аюулгүй байдлыг хангах

Байгаль орчны хамгаалалтыг сайжруулах: Хилийн орчмын экологийн хэвийн байдал, усны нөөц, байгалийн баялаг ашиглалтыг зохицуулах, экологийн тогтвортой байдлыг хангах.

Байгаль орчны болон экологийн эрсдэлүүдийг урьдчилан таамаглах: Хилийн орчмын экологийн нөхцөл байдал, байгалийн гамшиг, экологийн сүйрлийн эрсдэлийг урьдчилан тооцоолох, түүнд бэлтгэх.

5.Нийгмийн аюулгүй байдал болон дотоодын эв нэгдлийг дэмжих

Дотоодын аюулгүй байдлыг хангасан хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх: Үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалахын тулд хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулах, хил хамгаалах болон аюулгүй байдлын албан тушаалд байгаа хүмүүст зориулсан мэдлэг, чадварыг бэхжүүлэх.

Үндэсний эв нэгдэл, нийгмийн хариуцлага: Үндэсний эв нэгдэл, олон талт нийгмийн хөгжлийг дэмжих, дотоодын нөхцөл байдлын тогтвортой байдлыг хангах.

Шударга ёс, хүний эрхийг дээдлэх: Хууль зүйн тогтвортой байдал, хүн амын эрхийг хүндэтгэх бодлогыг хэрэгжүүлэх, хүний эрхийн салбарын сайн туршлагыг бүс нутагт таниулах.

6.Технологийн хөгжил, инновацыг дэмжих

Цахим аюулгүй байдал, кибер аюулгүй байдал: Кибер халдлагаас сэргийлэх арга хэмжээ авах, цахим хулгайн болон мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлд шинэ бодлого боловсруулах.

Шинжлэх ухаан, технологийн инновацыг дэмжих: Өндөр технологийн салбарт хөрөнгө оруулалт хийх, инновац, хиймэл оюун ухаан, сансар судлал, цахим эдийн засгийн хөгжилд чиглэсэн хөгжлийн бодлого боловсруулах.

Эдгээр арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлэх нь Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдалд нөлөөлөх олон хүчин зүйлийг зохицуулах, урьдчилан сэргийлэх, эдийн засгийн тогтвортой байдал болон нийгмийн эв нэгдлийг хамгаалах, байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангах ач холбогдолтой юм. Хил хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангах, олон улсын нөхцөл байдлыг тодорхойлох стратегиудыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх нь Монгол Улсын ирээдүйн аюулгүй байдлын үндсэн тулгуур болно.

Дүгнэлт

БНХАУ-ын эдийн засаг сүүлийн жилүүдэд эрчимтэй өсөлттэй байсан боловч дэлхийн эдийн засгийн нөхцөл, дотоодын

олон сорилтуудтай тулгарсан. Тухайлбал, COVID-19 цар тахал, худалдааны дайн зэрэг нь эдийн засгийн өсөлтөд тодорхой саад болсон ч, БНХАУ нь эдийн засгийн хөгжлийг хадгалах, шинэ стратегиудыг боловсруулж, эдийн засгийн өөрчлөлтүүдийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж байна. Монгол Улсын хувьд, хөрш орнууд болох БНХАУ, ОХУ, АНУ зэрэг улс орнуудтай эдийн засаг, цэрэг, технологийн салбарт харилцаагаа өргөжүүлж, энэ нь Монголын хилийн аюулгүй байдалд шууд нөлөөлж болохуйц хүчин зүйлсийн нэг болж байна.

Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдал нь эдийн засгийн хамаарал, геополитик, цэргийн өрсөлдөөн, байгаль орчны асуудлуудтай холбогдон оршиж байгаа нь аюулгүй байдлын шинэ сорилтуудыг үүсгэж байгаа юм. Тиймээс Монгол Улс эдгээр хүчин зүйлсийг ухаалаг, зөв зохицуулах, тодорхой стратегиудыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.

Санал

1.Гадаад бодлого болон олон улсын хамтын ажиллагаа

-БНХАУ, ОХУ-тай стратегийн түншлэлийг бэхжүүлэх, олон улсын түвшинд эдийн засаг, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх.

-НҮБ, ШХАБ, АСЕАН зэрэг олон улсын байгууллагуудтай хамтын ажиллагааг өргөжүүлж, эдийн засаг, аюулгүй байдлын асуудлаар илүү хамтарсан шийдэл олох.

-Гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг дэмжих, худалдааны түншүүдийг төрөлжүүлэх.

Цэргийн аюулгүй байдлыг бэхжүүлэх

-Хилийн аюулгүй байдлыг хангах, Монгол -Улсын батлан хамгаалахын хүчийг бэхжүүлэхийн тулд олон улсын стандартад нийцсэн цэргийн сургалт, бааз, батлан хамгаалахын бүтцийг сайжруулах.

-Хил орчмын бүс нутагт цэргийн хамгаалалт, хилийн хяналтыг сайжруулах, шинэ технологи ашиглан хилийн хамгаалалтын хүчин чадлыг сайжруулах.

-Кибер аюулгүй байдлыг хангах стратегийг хэрэгжүүлэх.

Эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах

-Уул уурхайгаас гадна өндөр технологи, хөдөө аж ахуй, үйлчилгээний салбарт эдийн засгийг төрөлжүүлэх замаар хязгаарлагдмал хамаарлаас зайлсхийх.

-Гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтыг олон улсын зах зээлд амжилттай нэвтрүүлэх, БНХАУ, ОХУ-аас хараат байдлыг бууруулах чиглэлд эдийн засгийн шинэ стратеги боловсруулах.

-Үндэсний валютын тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн салбарт тогтвортой байдлыг хадгалах.

Экологийн аюулгүй байдлыг хангах

-Хилийн орчмын экологийн хэвийн байдал, усны нөөц, байгалийн баялаг ашиглалтыг

зохицуулах, экологийн тогтвортой байдлыг хангах.

-Байгаль орчны болон экологийн эрсдэлүүдийг урьдчилан таамаглах, байгалийн гамшиг, экологийн сүйрлийн эрсдэлийг урьдчилан тооцоолох, түүнд бэлтгэх.

Нийгмийн аюулгүй байдал болон дотоодын эв нэгдлийг дэмжих

-Үндэсний аюулгүй байдлыг хамгаалахын тулд хууль, эрх зүйн орчныг сайжруулах, хил хамгаалах болон аюулгүй байдлын албан тушаалд байгаа хүмүүст зориулсан мэдлэг, чадварыг бэхжүүлэх.

-Үндэсний эв нэгдэл, олон талт нийгмийн хөгжлийг дэмжих, дотоодын нөхцөл байдлын тогтвортой байдлыг хангах.

-Хууль зүйн тогтвортой байдал, хүн амын эрхийг хүндэтгэх бодлогыг хэрэгжүүлэх, хүний эрхийн салбарын сайн туршлагыг бүс нутагт таниулах.

Технологийн хөгжил, инновацыг дэмжих

-Цахим аюулгүй байдал, кибер аюулгүй байдал: Кибер халдлагаас сэргийлэх арга хэмжээ авах, цахим хулгайн болон мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлд шинэ бодлого боловсруулах.

-Өндөр технологийн салбарт хөрөнгө оруулалт хийх, инновац, хиймэл оюун ухаан, сансар судлал, цахим эдийн засгийн хөгжилд чиглэсэн хөгжлийн бодлого боловсруулах.

Эдгээр арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлснээр Монгол Улсын хилийн аюулгүй байдалд нөлөөлж болох олон хүчин зүйлийг зохицуулах, урьдчилан сэргийлэх, эдийн засгийн тогтвортой байдал болон нийгмийн эв нэгдлийг хамгаалах, байгаль орчны тогтвортой байдлыг хангах ач холбогдолтой. Хил хамгаалах, аюулгүй байдлыг хангах, олон улсын нөхцөл байдлыг тодорхойлох стратегиудыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх нь Монгол Улсын ирээдүйн аюулгүй байдлын үндсэн тулгуур болно.

Эх сурвалж:

1.Өвгөнбүргэд.Ж (2021). Хилийн аюулгүй байдлын онол, арга зүй

2.World Bank. (2023). **China Economic Update 2023: Growth Momentum Slowing.** Retrieved from https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2023/10/01/east-asia-and-pacific-sustained-growth-momentum-slowing

3.Bloomberg. (2023). **China's Trade Growth Slows Amid Global Uncertainty.** Retrieved from https://www.bloomberg.com

4.Reuters. (2023). **China's Real Estate Sector Stabilizes After Two Years of Decline.** Retrieved from https://www.reuters.com

5.International Monetary Fund (IMF). (2023). **Inflationary Pressures in China: A Case Study.** Retrieved from https://www.imf.org

6.Zhang, Y. (2019). The Belt and Road Initiative: Economic Impacts and Strategic Implications. *Journal of International Trade and Economics*, 45(2), 123-137. https://doi.org/10.1016/j.jite.2019.02.001

7.*OpenAI. (2025).* Цахим эдийн засаг болон технологийн инновац *[Эрдэм шинжилгээний материал]. ChatGPT. https://chat.openai.com*

8.Wang, L. (2019). *Impact of the US-China trade war on global trade dynamics*. *Global Trade Review*. https://www.examplelink.com

9.World Bank (2020). "China's Transition to a Services-Based Economy". Retrieved from World Bank China Overview

10.International Monetary Fund (IMF), 2022. "China's Monetary Policy and Financial Stability." IMF Country Report No. 22/217. Retrieved from IMF Website

11.2021. "China's Green Development Strategy and Agriculture Policy." China Daily Special Report. Retrieved from China Daily